

Dvajset let na 45 let podlage

Ivo Žajdela

V prejšnjih *Demokracijah* smo objavili štiri nadaljevanja o tako imenovani logaški klavnici, o izginotju mnogih moških s širšega območja Logatca, potem ko so se po vojni morali javiti v Logatcu. Objavljamo prvi odziv.

V drugem nadaljevanju o »logaški klavnici« (*Demokracija*, 8. oktober, str. 49) je bilo objavljeno tudi naslednje besedilo: »Podobno usodo je verjetno doživelo tudi okoli dvajset vaščanov Podlipse pri Vrhniku, ki so se morali javiti v Logatcu. Vrnili se jih je sicer kar pet, štiri so preselili v zapor pri šempetrski cerkvi v Ljubljani, ostali pa so izginili. Za mnenje o tistih, ki so se morali javiti v Logatcu, je poskrbel Ivan Malavašič. Zaradi tega mnenja jih je izginilo več kot polovica. V Logatcu je mnenje le potrdil Česmeljev Tonček oziroma kak drug oficir z višjim činom.«

Ivan Malavašič Na ta del besedila se je odzval pisatelj Ivan Malavašič iz Podlipse. V pismu uredništvu je zapisal, da je bil v tistem času star dobrih sedemnajst let in bil tudi sam med tistimi reveži, ki so se morali javiti v Logatcu. »Moj oče je bil domobranec in je bil ubit neznano kje. Pri hiši je bilo pet otrok in za vse je morala

skrbeti mama, ki je tudi morala hoditi na razna zaslišanja.« V tistem času je živel v Rovtah, št. 149, in ne v Podlipi, kjer živi zdaj. »Lahko si mislite, kako me bodo zdaj gledali sorodniki tistih, ki so tedaj izgubili svojce, saj sem edini (še živeči) Ivan Malavašič v tej dolini.« V svojem drugem pismu uredništvu je zapisal: »Še enkrat pa odločno povem, da tega, za kar me dolžite, nisem nikoli počel – niti na misel mi ni nikoli prišlo kaj takega.« Dodal je še: »Celo življenje se že počutim drugorazrednega iz znanih razlogov, ki sem jih opisal v svoji knjigi *Spomini*. Zdaj mislim, da sem celo življenje tretjerazreden, ker sem ožigosan z obeh strani!«

Pot v Logatec Ivan Malavašič iz Podlipse, ki je do zdaj izdal že 24 knjig povesti, je letos izdal tudi knjigo *Spomini* (Založba Koščak). V njej je na kratko opisal, kako se je moral po vojni javiti v Logatcu: »Meseca maja, že pod novimi gospodarji, smo se morali vsi moški javiti na za-

Pisatelj Ivan Malavašič

to določenem mestu. Tudi moj letnik je bil napisan na plakatih. Seveda me je zelo skrbelo, kaj bo, in druge tudi, vsaj nekatere. Sosedov Maks, ki je bil pri domobrancih, je ostal doma in se ni podal na Koroško kakor drugi domobranci. Maks je bil zelo dober harmonikar in pritrkovelec in večkrat sva bila skupaj v zvoniku. Odločila sva se, da bova šla tudi skupaj v Logatec, kjer se je bilo treba javiti, in tako sva tisto jutro tudi storila.

Poslovil sem se od domačih in odšel do sosedov, kjer se je poslavljali

tudi Maks – še imam pred očmi njegovo objokano mamo. Tudi ona njega ni videla nikoli več!

Peš in preko Zaplane sva šla v Logatec in se javila tam, kot je bilo zapovedano. Mislim, da je prvi šel v pisarno Maks. Dobil je številko ena in nikoli več ni videl podlipske doline, podlipskih zvonov in svojih domačih!

Ko sem jaz stopil v pisarno, me je zasliševalec vprašal za brata, če je bil pri domobrancih. Povedal sem, da sem najstarejši; za ata pa ni vprašal, morda se ni spomnil, mogoče ni vedel ali ga je kaj zmotilo, in tako se je zgodilo, najbrž po sreči ali milosti, da sem dobil številko tri. Potem sem moral ostati tam ... Ostati po sili razmer in kot vojak!

Domači, mama pa tudi sestra in brat so me prišli večkrat obiskat in neki dan so mi povedali, da je ded umrl. Posrečilo se mi je, da sem dobil prosto in sem lahko šel domov na pogreb in potem seveda nazaj v Logatec.

Oče domobranec Pa nisem bil dolgo časa v Logatcu, kmalu sem moral drugam in potem sem tisto leto in do naslednje pomladi služil kot vojak po raznih krajih Slovenije in v zvoniku sem lahko bil le v mislih ... Spomladi leta 1946 se je domačim posrečilo, da so nekako z raznimi prošnjami dosegli, da sem kot hranilec lahko prišel domov. Tako sem bil spet med svojimi – le ata ni bilo in nihče ni vedel, kaj je z njim. Šele čez dolgo časa in po raznih ovinkih se je počasi izvedelo, kaj vse se je dogajalo s tistimi, ki so jih Angleži vrnili. Angležev še dandanes ne maram! Če so bili že

Spominska slovesnost ob Šemonovem breznu na robu logaškega polja maja 2007

tukaj taki, kaj vse so najbrž počeli šele v svojih kolonijah!?

Pozno jeseni sem moral ponovno k vojakom, to pot v Bosno, na doslušenje vojaškega roka, kakor so temu rekli. Tam sem ostal vse do pomladi leta 1948, ko so me poslali domov. V začetku aprila sem se vrnil v podlipsko dolino in med svoje domače. Spet sem se lahko srečal z zvonovi in ob njih s prijatelji.

Vojna se je končala šele na pomlad leta 1945. Njen konec ni bil tak, kakor smo pričakovali. Kakor je bil ves vojni čas poln strahu in negotovosti, takšen je bil tudi konec – in še huji!«

Opisal je tudi odhod svojega očeta domobranca iz Rovt na Koroško: »Najbolj mi je ostalo v spominu atovo slovo. Malo pred koncem vojne je prišel na skrivaj domov, na nekakšen dopust. Hitro je minil tisti čas in posloviti se je bilo treba. Tega se niti toliko ne spominjam, nekaj drugega pa ne bom nikoli pozabil. Ko je ata že odhajal proti Vrhniku, sem pohitel k potoku, tja, kjer smo zajemali vodo, da bi ga od tam še enkrat videl. Res je bilo tako, toda opazil sem, da tam nisem sam. Tudi ded France, atov oče, je bil tam, gotovo iz istega razloga, saj je tedaj, ko je atova postava izginila za obzorjem, vzdihnil: 'Nikoli več ga ne bom videl!'

In res je bilo tako! Ded je še tisto leto umrl, ata pa se ni vrnil nikoli več! Tudi jaz sem ga tedaj videl zadnjič! Kje trohniijo njegove kosti, pa nismo nikoli izvedeli ...!«

Molk zgodovinarjev V prispevku o »logaški klavnici« oziroma o tem, kako so se morali po vojni odrasli moški s širšega območja Logatca, ki se niso kot domobranci umaknili na Koroško, javiti novim komunističnim oblastem v Logatcu, je bilo jasno zapisano, zakaj in kako je prispevek nastal. Z njim sem želeli opozoriti na to, kako dvajset let po demokratizaciji in prvih zapisih o komunističnih zločinih (povojnih pomorih) tega obdobja še vedno nimamo raziskanega. Izšlo je sicer veliko raznih zapisov, nekateri dogodki in teme so vsaj do neke točke opisani, vendar temeljitih raziskav nimamo. Še huje, preteklo je dvajset let, pa se jih nihče, tu mi-

Spominsko ploščo je Podlipa dobila 8. julija 2007.

slim predvsem na naše zgodovinarje, ni lotil. Raziskujejo vse mogoče druge stvari, temeljnih pa se ne lotijo.

To problematiko bi lahko ilustriral tudi s kakšnim drugim primerom. Tako imenovane logaške klavnice sem se lotil zato, ker je bil v letu, ko smo v Sloveniji končno dobili demokracijo, to eden prvih primerov, o katerem so novinarji pisali nekoliko več. Potem pa, po objavah nekaj člankov v letu 1990, je logaško temo spet prekril molk. Kasneje je bilo objavljenih še nekaj spominskih utrinkov v zvezi z Logatcem, mnogo kasneje, leta 2007, je bila ob kraški jami Šemonovo brezno, ki je na severnem obrobju Logaškega polja in za katero se nesporno ve, da so leta 1945 vanjo povojni komunistični oblastniki metali umorjene ljudi, spominska slovesnost in postavljen lep lesen križ.

Zanesljivost pripovedovalcev V prvem delu nadaljevanke sem citiral daljše odlomke iz zapisov o »logaški klavnici« leta 1990 v *Mladini*. Značilno poimenovanje »logaška klavnica« so takrat vpeljali *Mladinini* novinarji. Tisti *Mladinini* prispevki so bili objavljeni v času, ko so se pojavljali sploh prvi zapisi na temo komunistične revolucije in povojnih pomorov, kar pomeni, da so takrat prva pričevanja ljudi zapisovali novinarji. To pa je bilo (in je še) delo, pri katerem je novinar odvisen od pripovedovalca oz. od njegovega vedenja in tudi njegove resnicoljubnosti. Morebitni napačni podatki se ugotavljajo z odzivi na podatke, objavljene v člankih.

Pri novinarskem delu, ki zaradi množice pridobljenih podatkov ponavadi bistveno dopolnjuje delo zgodovinarjev, ki večinoma

pišejo le na podlagi arhivskih pisnih virov, je treba vedno računati s tem, da kakšen podatek kdaj ni pravilen ali resničen. Iz lastnih izkušenj lahko povem, da je tisto, kar so mi ljudje povedali, vedno držalo. Morda informacija kdaj ni bila popolna, a ljudje so mi povedali po resnici oz. tisto, kar so o nekem dogodku ali osebi pač vedeli. V moji tovrstni bogati praksi se mi je samo enkrat, morda dvakrat zgodilo, da mi je nekdo dal napačen podatek, pa še takrat, vsaj v enem primeru, ne namerno, pač pa mi je povedal tisto, kar je pač slišal od nekoga drugega, pa se je kasneje izkazalo, da ni bilo točno.

Dva vira V primeru članka v *Mladini* iz leta 1990, kjer je omenjen Ivan Malavašič v zvezi z javljanji ljudi iz Podlipse v Logatcu in z njihovo usodo, seveda ne morem povedati ničesar. Odvisen sem od dveh virov. Prvi je *Mladinin* zapis, pri čemer naj povem, da sem članek v večini napisal že pred dvema letoma, ko sem za pisatelja Ivana Malavašiča iz Podlipse komaj vedel; zanj sem zvedel šele kasneje, ko sem za *Družino* delal o njem portret in predstavil nekaj njegovih knjig. Iz *Mladine* sem upošteval tudi vse odzive, ki so bili objavljeni poleg člankov. Ime Ivan Malavašič je

obstajalo v *Mladininih* člankih in potem v mojih povzetkih kot mnogo drugih imen. Drugi vir, ki pa se je pojavil komaj zdaj, po dvajsetih letih, pa je odziv pisatelja Ivana Malavašiča iz Podlipse, ki zanika, da bi šlo zanj, in dodaja, da leta 1945 ni živel v Podlipi, ampak v Rovtah in da je danes v Podlipi oseba s tem imenom samo on.

Kdo je bil pred dvajsetimi leti vir *Mladinina* novinarjema, pa bi bilo verjetno zelo težko odkriti, tudi zato, ker takšno poizvedovanje ne bi prineslo nič pomembnega.

Pripis V petek, ko je bil ta članek že oblikovan, smo izvedeli, da je bilo leta 1945 v Podlipi več Ivanov Malavašičev in da naj bi bil tisti, ki je ovadil svoje sovaščane, mizar, takrat star okoli petdeset let, ki se mu je po domače reklo Jajčnik in je bil sekretar OF. □

Nadaljevanje prihodnjič

